

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut Ukrainasta tulleille henkilöille

Venäjä aloitti 24.2. sotilaallisen hyökkäykseen Ukrainaan, minkä seurauksena siviiliväestöä on paennut maan rajojen yli lähivaltioihin. Myös Suomeen odotetaan saapuvan Ukrainasta sotatoimia paenneita henkilöitä ja varautuminen normaalia suurempaan maahan saapumiseen on aloitettu.

Suomi on sitoutunut auttamaan maahan saapuvia, Ukrainasta paenneita henkilöitä myös sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden osalta. Viranomaiset seuraavat aktiivisesti tilanteen kehittymistä ja kokonais kuvaa ja auttamistoimia koordinoidaan hallitusti eri hallinnonalojen välillä.

On huomioitava, että tällä hetkellä Suomi ei toteuta sisäraajatarkastuksia Schengen-maista saapuville henkilöille. Suurin osa Ukrainasta paenneista saapuu tällä hetkellä maahan Schengen-maiden kautta, joten tarkkaa seurantaa siitä, kuinka paljon henkilöitä saapuu, ei ole mahdollista tehdä.

Ukrainalaisia ja Ukrainasta paenneita henkilöitä voi saapua Suomeen eri maahantulostatuksella, ja oikeus sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin määräytyy sillä perusteella, millä statuksella henkilö oleskelee Suomessa. Ukrainan kansalaisilla on oikeus saapua maahan oman maan biometrisellä matkustusasiakirjalla ja oleskella vapaasti maassa 90 vuorokauden ajan. Ilman biometristä passia maahantuloon tarvitaan viisumi. Lisäksi maahan voi saapua työntekoon tai opiskeluun perustuen tai muulla oleskeluluvalla. Ukrainasta saapuva henkilö voi myös hakea kansainvälistä suojelua, eli ilmoittautua turvapaikanhakijaksi. Ukrainalaisella, jolla on Suomessa kotikunta, on oikeus sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin kuten kaikilla kuntalaisilla.

Euroopan Unioni on päättänyt aktivoida tilapäisen suojelun direktiivin. Tarkoituksena on varmistaa yhtenäinen eurooppalainen ratkaisu, jonka avulla Ukrainasta sotaa pakeneville ihmisille taataan jäsenmaissa välitöntä suojaa ja yhdenmukainen asema. Turvapaikanhakijoiden tavoin tilapäistä suojelua ulkomaalaislain (301/2004) 109 §:n perusteella saavat rekisteröidään vastaanottokeskuksiin, joista he saavat vastaanottolain (746/2011) 13 §:n mukaisia palveluita, joita ovat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, terveyspalvelut ja välttämättömät sosiaalipalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Henkilö voisi asua myös yksityismajoituksessa, jolloin hän saisi vastaanottolain 13 §:n mukaisia palveluita majoitusta lukuun ottamatta. Tilapäinen suojelu koskee myös alaikäisiä ilman huoltajaa tulevia, jotka olisivat myös vastaanottolain piirissä. Vastaanottokeskus hakisi heille edustajaa vastaanottolain 5 luvun mukaisesti.

Ukrainasta tuleviin sovellettava lupaprosessi ei vastaa turvapaikkamenettelyä, sillä tilapäisen suojelun perusteella myönnettävä oleskelupa perustuu suoraan neuvoston päätökseen eikä prosessi edellytä henkilökohtaista kuulemistä. Suojelua hakeville myönnetään ulkomaalaislain 109 §:n mukaiseen tilapäisen suojelun tarpeeseen perustuen ulkomaalaislain 112 §:n mukainen oleskelulupa ensin vuodeksi. Sen kesto voidaan pidentää enintään yhteensä 3 vuoteen. Tilapäinen suojelu ulkomaalaislain 109 §:n perusteella ei ole kansainvälistä suojelua.

Tilapäisen suojelun saajat

EU:n neuvoston päätös kattaa seuraavat ryhmät:

1. Ukrainan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä
2. Ukrainassa kansainvälistä suojelua saaneet henkilöt ja heidän perheenjäsenensä
3. muut Ukrainassa pysyvästi asuneet, jotka eivät voi palata kotimaahansa

Kaikkien ryhmien osalta vaatimuksena on, että henkilön on tullut asua Ukrainassa ja lähteä sieltä Venäjän suurhyökkäyksen alettua eli 24.2.2022 tai sen jälkeen.

Neuvoston päätös jättää jäsenmaille tiettyä harkintavaltaa määrittää suojelun tarkka kohderyhmä. Suomessa valtioneuvosto päätti 7.3. laajentaa tilapäisen suojelun alaa koskemaan Suomessa myös seuraavia ryhmiä:

4. Ukrainan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä, jotka pakenivat Ukrainasta vähän ennen 24.2. eivätkä konfliktin seurauksena voi palata.
5. Muut Suomessa jo oleskelevat tai Suomeen saapuneet Ukrainan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä.
6. Ukrainassa laillisesti (muutenkin kuin pysyvästi) oleskelleet EU:n ulkopuolisten maiden kansalaiset, jotka eivät voi palata kotimaahansa.

Voimassaolevat terveysturvallista maahantuloa covid-19-tilanteessa koskevat edellytykset:

Tartuntatautilain mukaan Suomeen saapuvilla tulee olla mukanaan covid-19-tautia koskeva todistus. Jos todistusta ei ole, tulee Suomeen saapuvien osallistua testiin 24 tuntia maahan saapumisen jälkeen sekä toiseen testiin 3–5 vuorokautta maahan saapumisesta. Todistusvelvoite ei koske tiettyjä poikkeusryhmiä eikä alle 16-vuotiaita. Terveysviranomaiset tarkastavat tartuntatautilain edellyttämiä todistuksia pistokokein tarkoituksen mukaisessa laajuudessa huomioiden mm. tarkastustoimintaan käytettävissä olevat resurssit. Tartuntatautilain mukaiset todistus- ja testivelvoitteet eivät sellaisenaan ole maahantulon edellytyksiä. Maahan saapuville tehtävät covid-19-testit ovat maksuttomia (IHR).

Asiakkaiden ohjaaminen

Tilapäisen suojelun ja turvapaikan hakemisen prosessi alkaa poliisin tai rajaviranomaisen kautta, josta henkilö ohjataan Maahanmuuttoviraston palveluihin. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin hakeutunut Ukrainasta paennut henkilö saa palvelunsa ensisijaisesti sen mukaisesti, mikä hänen oleskelustatuksensa on. Rekisteröityminen tilapäisen suojelun tai turvapaikanhaun prosessiin on henkilöille vapaaehtoista, mutta myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia koskee neuvonta ja ohjausvastuu muiden viranomaisten palveluihin. Tilapäisen suojelun perusteella oleskeluluvan saanut

henkilö saa henkilötunnuksen, mikäli hän on jollain tavoin tunnistettu. Henkilötunnus kirjataan oleskelulupakorttiin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut Ukrainasta saapuneille henkilöille tarjotaan heidän maassaolotatuksensa mukaisesti

1) Oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella 7.3.2022 alkaen

- **Oikeus terveydenhuollon palveluihin saman laajuisesti kuin henkilöillä, joilla on kotikunta Suomessa** (Vastaanottolaki 26 § 2 mom.). Järjestämisvastuu on sillä vastaanottokeskuksella, johon henkilö on rekisteröitynyt. Vastaanottokeskukset voivat järjestää palvelut joko itse tai hankkimalla palvelun julkiselta tai yksityiseltä toimijalta. Käytännössä kunnat ja sairaanhoitopiirit tuottavat erikoissairaanhoidon, suun terveydenhuollon, äitiys- ja lastenneuvolapalvelut yms. erityispalvelut, koska markkinoilla ei juuri ole saatavilla yksityistä palvelutuotantoa näihin palveluihin. Näitä palveluita voidaan kuitenkin hankkia myös yksityiseltä palveluntuottajalta.
- **Oikeus välttämättömiin sosiaalihuollon palveluihin (ml. taloudellinen tuki eli vastaanottoraha).** Järjestämisvastuu on sillä vastaanottokeskuksella, johon henkilö on rekisteröitynyt. Jos tilapäisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneella lapsella todetaan **lastensuojelun tarve**, lastensuojelun järjestämisestä vastaa oleskelukunta.
- Kelan maksamiin asumisperusteisiin etuuksiin on henkilöllä, jonka arvioidaan asuvan Suomessa vakinaisesti. Oikeus sosiaaliturvaetuuksiin alkaisi noin vuoden kuluttua tai jos henkilöllä on esimerkiksi perhesiteitä tai muita syitä, jotka osoittavat hänen asuvan Suomessa vakinaisesti.
- Tilapäisen suojelun perusteella saadulla oleskeluluvalla henkilöllä on välittömästi työnteko-oikeus Suomessa. Oikeus moniin Kelan maksamiin asumisperusteisiin etuuksiin syntyy, jos henkilö työskentelee ja työstä saatava palkka on vähintään 741,75 euroa kuukaudessa.
- **Kustannukset**
 - Tilapäisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneelta voidaan periä asiakasmaksulain mukainen vastaava asiakasmaksu kuin Suomessa asuvalta. Maksun määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja. (Vastaanottolaki 32 §).
 - Julkiselta terveydenhuollolta ostettujen palveluiden kustannukset laskutetaan palvelun ostaneelta vastaanottokeskukselta.
 - Kunta on oikeutettu laskuttamaan lastensuojelun palveluista aiheutuneista kustannuksista Maahanmuuttovirastoa.

Käytännössä kunta laskuttaa sitä vastaanottokeskusta, jonka asiakkaaksi henkilö on rekisteröity.

2) Matkailijana/Turistina Suomessa 90 vuorokauden maassaoleskelun perusteella (edellyttää biometristä matkustusasiakirjaa)

- **Oikeus kiireellisiin terveydenhuollon palveluihin**, jotka ovat kunnan/sairaanhoidopiirin järjestämisvastuulla. Henkilö on paperittoman kaltaisessa tilanteessa, jolloin oikeus saada terveydenhuollon palveluita kattaa vain kiireellisen hoidon (Terveydenhuoltolaki (1326/2010, THL) 50 §). Kiireellisen hoidon tarpeen arvioi hoitava lääkäri tai hammaslääkäri julkisissa terveydenhuollon palveluissa. Kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan: äkillisen sairastumisen, vamman, pitkäaikaissairauden vaikeutumisen tai toimintakyvyn alenemisen edellyttämää välitöntä arviota ja hoitoa. Näissä tapauksissa hoidon aloittamista ei voida pitkittää ilman, että sairaus pahenee tai vamma vaikeutuu. Lisäksi tulee tarjota kiireellistä mielenterveyshoitoa, päihdehoitoa ja psykososiaalista tukea. Myös synnytyksen katsotaan kuuluvan kiireelliseen hoitoon. Kiireellistä hoitoa on myös esimerkiksi yleisvaarallisen tartuntataudin kuten tuberkuloosin leviämisen ehkäisemiseksi annettava hoito sekä raskaana olevan hiv-positiivisen naisen hoito syntyvän lapsen tartunnan estämiseksi.
- **Oikeus välttämättömiin ja kiireellisiin sosiaalihuollon palveluihin**. Mikäli henkilö tarvitsee välttämätöntä kiireellistä apua, hänet tulisi ensisijaisesti ohjata kuntaan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle, jotta tuen tarve arvioitaisiin. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 12 §:ssä säädetään jokaisen kunnassa oleskelevan henkilön oikeudesta kiireelliseen sosiaalihoitoon. Säännöksen mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa hänen yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Sosiaalihoitolain mukaista kiireellistä sosiaalipalvelua haetaan oleskelukunnasta. Lisäksi sosiaalihoitolain nojalla tulee järjestää sosiaalipäivystystä, jolla tarkoitetaan välttämättömien ja kiireellisten sosiaalipalvelujen ja muiden tukitoimien järjestämistä siten, että henkilön tarvitsema välitön turva ja huolenpito voidaan antaa erilaisissa sosiaalisissa hätä- ja kriisitilanteissa vuorokauden ajasta riippumatta.
- **Kustannukset**
Pääsääntöisesti henkilö on itse vastuussa kaikista terveydenhoidosta aiheutuneista kustannuksista. Kunta tai kuntayhtymä saa periä henkilöltä enintään palvelusta kunnalle tai kuntayhtymälle aiheutuvien kustannusten suuruisen maksun, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta tai Euroopan unionin lainsäädännöstä muuta johdu. Henkilöltä ei kuitenkaan saa periä maksua:

1) tartuntatautilain 44 §:ssä, 45 §:n 1 momentissa ja 47 §:ssä tarkoitetuista rokotuksista;

2) yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi annettavasta tutkimuksesta ja terveydenhuoltolain 50 §:ssä tarkoitettu kiireellisestä hoidosta sekä yleisvaarallisen tartuntataudin hoitoon määrättyistä lääkkeistä;

3) raskaana olevan HIV-positiivisen henkilön tutkimuksesta, hoidosta ja hoitoon määrättyistä lääkkeistä.

Annettujen terveydenhuollon palvelujen osalta valtiolla on toissijainen korvausvastuu asiakasmaksulain mukaisen ylittävän osuuden osalta, jollei kustannuksia saada perittyä (Laki rajat ylittävästä terveydenhuollosta (1201/2013 Rajalaki) 20 § 3 momentti). Korvausta haetaan Kelalta. Vastaavanlaisesta valtion toissijaisesta korvausvastuusta ei ole säädetty sosiaalihuollon kustannusten osalta. Näin ollen sosiaalihuollon osalta kustannukset jäävät kuntaan, jollei niitä saada perittyä henkilöltä itseltään.

3) Työntekijänä Suomessa

- **Oikeus terveydenhuollon palveluihin**, jotka ovat kunnan/sairaanhoitopiirin tai työterveyshuollon järjestämisvastuulla.
 - EU:n maahanmuuttodirektiivien nojalla työntekijää (mm. kausityöntekijät) pääsääntöisesti rinnastetaan terveydenhuollon palveluiden osalta kotikuntalaisiin (kansanterveyslaki (66/1972) 14 §, erikoissairaanhoitolaki (1062/1989) 3 §). Oikeuden realisointi vaatii, että hoito-oikeus on selvitetty Kelassa (rajalaki 16 §) ja henkilö on saanut ”Todistus oikeudesta hoito-etuuksiin Suomessa” -asiakirjan. Henkilön oman hakemuksen lisäksi myös julkinen terveydenhuolto voi pyytää Kelaa selvittämään henkilön oikeutta.
 - Huomiona, että laajennettu oikeus koskee vain työntekijää eikä hänen mukana tulleita perheenjäseniä ml. lapsia.
- **Oikeus sosiaalihuollon palveluihin kuten kohdassa 2.**
 - Oikeus moniin Kelan maksamiin asumisperusteisiin etuuksiin syntyy, jos työstä saatava palkka on vähintään 741,75 euroa kuukaudessa. Kaikki työ Suomessa on työeläke- ja tapaturmavakuutettavaa.

4) Turvapaikanhakijana Suomessa

Henkilö ohjataan hakemaan Suomesta turvapaikkaa vain, jos siihen on ilmeinen ja perusteltu syy.

- Oikeus **välttämättömiin terveydenhuollon palveluihin**, ovat Maahanmuuttoviraston vastaanottokeskusten järjestämisvastuulla (Vastaanottolaki)
 - Aikuisilla turvapaikanhakijoilla on oikeus saada kiireellisen hoidon lisäksi terveydenhuollon ammattihenkilön välttämättömiksi arvioimia muita terveystalveluja.
 - Alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on saman laajuiset oikeudet terveydenhuoltoon kuin alaikäisillä, joilla on Suomessa kotikunta.
 - Vastaanottokeskukset voivat järjestää palvelut joko itse tai hankkimalla palvelun julkiselta tai yksityiseltä toimijalta

Oikeus **välttämättömiin sosiaalihuollon palveluihin (ml. taloudellinen tuki eli vastaanottoraha)**, ovat vastaanottokeskusten järjestämisvastuulla. Jos turvapaikkaa hakevalla lapsella todetaan lastensuojelun tarve, lastensuojelun palveluntarpeen arvioimisesta ja palvelujen järjestämisestä vastaa oleskelukunta.

- **Kustannukset, kuten kohdassa 1)**

Lisätietoja

Erityisasiantuntija Henna Leppämäki, STM/APO, p. 029 516 3132, henna.leppamaki@gov.fi

Yli lääkäri, Tuula Kiesepää, STM/APO, p. 029 516 3745, tuula.kieseppa@gov.fi

Erityisasiantuntija Laura Järvelä, STM/APO, p. 029 516 3167, laura.jarvela@gov.fi

Erityisasiantuntija Kaisa Saarinen, STM/APO, p. 029 516 3293, kaisa.l.saarinen@gov.fi

Juristi Marika Lahtivirta, STM/APO, p. 029 516 3605, marika.lahtivirta@gov.fi